

A desgrat del respecte que ens inspira, com a historiador P. Ponsich (a qui es deu, p. ex., la descoberta de l'expansió de Cerdanya, en l'època comtal, i per la «Marca de Berga» al llarg del Berguedà, fins al N. de Segarra (veg. *E.T.C.* I, 166.7 i n. 15), no tenim més remei que denunciar ja una sèrie d'estranyes conjectures pseudo-etimològiques que s'han publicat a nom seu (potser en part cosa dels editors) en *Top.* 139, n. 20.

És absolutament impossible segons normes elementals de la Ling., que hi hagi cap relació entre el nom *Ceretes* i el dels *Sordones* (assenyalats per Plini, *Me-la* etc. en el Ross.). També està provat i és evident que *Ceret* ve de CERESĒTUM 'cirerer', sense res a veure ni la més remota connexió amb *Ceretani*. La grafia *cerdà* amb *Ce-* és l'única correcta i comprovada pels documents, i denotaria una manca estupenda de coneixements filològics donar cap importància a la grafia *Sa-* esporàdica (*Sardaniensi*) d'alguns documents. Arriben a l'extravagància de citar com a prova la confusió castellana de *Cerdeña* ('Sardenya') amb *Cerdanya*.³ Confusions perilloses fins en sentit històric, que els condueixen a admetre com a possible que els *Ceretani* s'haguessin estès fins el baix Vallespir en l'Antiguitat. Per a *Cerdans* i St. Llorenç de *Cerdans*, veg. infra.²⁵

BIBLGR. No podent donar-la, ens limitem a fer poques excepcions per a unes poques obres d'especial interès per al toponimista (ultra l'opuscle de Ponsich); Pau Vila, *La Cerdanya*, Bna. 1926; C. A. Torras, *Pir. Català*, vol. ix, Bna. 1924, 336 pp.; Brousse, *La Cerdagne Française*, 458 pp., Perp. 1896; Martí Sanjaume, *Dietari de Puigcerdà*, 2 vols., 1926-27; Mathias Delcor, *Les Juifs de Puigcerdà au XIIIe. Siècle*, publ. Sefarad (Madrid), xxvi, 1966, 17-46 (i una obra posterior del mateix, que ara no tinc a l'abast). Poques dades de valor es troben en el llibre d'Albert Salsas *Pyrénées inconnues. La Cerdagne espagnole*, Perp. 1899, 231 pp.

TOPÒNIMS DERIVATS. N'hi ha que tenen l'explicació evident de ser llocs immediatament pròxims als límits de Cerdanya. *Fontcerdana*: *fonsardana* (1930): en els vessants Sud de la Serra de Cadí, sota el puig de *Comabona*, ja arribant al punt culminant del camí que, provinent del *Collell*, 1 h. més enllà, tira cap al Coll de Bauma, quasi equidistant, i a Gresolet i Gisclareny: els qui passen la serra des de Gósol, cap a Bagà o Saldes, pensen: «allí, ja quasi som a Cerdanya». Coll dels *Cerdans*, te. *Planès* (1960), que és un dels primers pobles més enllà del Pla de la Perxa, col·lada d'un contrafort per on deuen passar els cerdans que tornen a la seva terra. Pins de *Cerdanya*, te. de Fòrnols, vessants amunt del Cadí, ja prop de la carena que els separa del Baridà (xxxviii, 37.27).

D'altra banda, els cerdans han estat sempre bastant amics d'emigrar, per fer carrera —i després tornar a la comarca estimada, pensant allò de «meitat de França, meitat d'Espanya, / no hi ha cap terra com la Cerdanya» --- «tornarem a la Vila» (per excel·lència, cap aquella, oh Puigcerdà)—. Però tot esperant-ho,

molts es quedaven de debò en el niu que s'havien fet lluny de Cerdanya; i no obstant, enlloc, ni mai, hi perdien les característiques pròpies: com ens recorden les dites: «cap *cerdà* no té llana al clatell», «és més murri que un *cerdà*», «—és un beneït?— eh, *cerdà*...»: ja en el S. XIV: «faent lo *pech cerdà* assagen e cuyden enganar» (*Doctr. Moral, CoDoACA* XIII, 357). Llur nom, llavors, resta perenne en aqueixos llocs. D'aquí la gran repetició del nom, en comarques llunyanes de Cerdanya, que va fer imaginar errònies i rebuscades explicacions a Balari i a Ponsich, tan absurdes com innecessàries.

El Cerdà de la Garga, mas antic i grandios, dalt del Pla de la Garga, més al N. del camí de dreuera d'Aiguafreda a Centelles (el *Cerdà*, 1924, 1926 etc.); V. el mapa Aegerter del Montseny). *Riu-cerdà* (o *riusardà*, 1924), uns 2 k. a l'ONO. de l'anterior, pujant del Mas Banyeres cap a les cingleres de Puigsaguàrdia; i altre mas no tan gran, vora el barranquet que baixa del coll de la Guàrdia. Entremig, només que un poc més al Sud, a prop del castell de St. M. de Centelles (*B. Ass. Exc. Cat.* IX, 52, XI, 26) hi havia una boscúria «*la Rovira dels Cerdans*», que avui hi resta com a nom d'una altra masia. Es comprèn, doncs, que en aquella rodalia, s'havien establert molts cerdans, els uns que treballaven a bosc, en aquelles rouredes, uns altres poblaren tota la corregada del Roc del Guàrdia, fins a convertir-ho per veu del poble, en un «*riu cerdà*»; un altre, en fi, enriquit, hi fundà una grandiosa pageia, mestressa de tot el Pla de la Garga.

En el Vallespir, la primera notícia és d'un *manso de Cerdans*, citat en un document de 1162; Alart, *RLR* III, 289, que enumera per nom tots els masos de la vall de St. Llorenç, diu que en prengué nom: *Sant Llorenç de Cerdans* (P. Coromines, *Elogi de les Muntanyes, Pigmalió*, cap. 6); alguns «*S. Ll. dels Cerdans* (*Les Gràcies de l'Empordà*); i molts empordanesos: *san Iurenz de sardàs* (oït a Boadella, febrer de 1939); *St. Llorenç de Cerdà* només ho veig en *Recorts d'un Excursionista* de Bosch de la Trinxeria; un poeta popular innova: *Sant Llorenç de Cerdanya* en la cançó de Pau Gibert, mitjans S. XVIII, per mor de fer-lo entrar, rimant, amb *Espanya* etc., en una tirada de 21 assonants paroxítons (variant recollida a L'Espluga de F., per MilàF. (*Romilo*, 123.5)).

Cerdans tot sol, encara com nom d'aquell mas 1228 (*BABL* IV, 503). I encara ara recullo *La Creu de Cerdans* (o *sardàs*, xxiv, 100), com nom d'un paratge dins el terme d'aquell poble, potser allà on queia el mas epònim. Després ja surt el nom complet del poble: *St. Llorenç dels Cerdans* 1359, en el cens de Pere III: 1394; *S. L. de Sordanis* (Alart, *Géogr. Hist.* 33), Ponsich (*Top.*, 87) hi afegeix *S. L. de Sordans* 1358, *S. L. dels Sardans* 1424, 1628, (de) *Cerdans* 1632, *dels Se-* 1691; és una pena, que a En Ponsich se li hagin escapat les mencions del mas, en els anys 1168 i 1228, que li haurien mostrat la inanitat d'aquelles idees.

El nom, però, es repetia i repeteix en altres paratges d'aqueixa comarca, i amb un desplaçament curio-